

Mötesplats inför framtiden
Borås 23-25 april 2001

Bengt Källgren
Regionbibliotek Västra Götaland

REGIONBIBLIOTEK VÄSTRA GÖTALAND

Bill-projekten i Västra Götaland

Billprojekten är en del av utvecklingsprogrammet Kunskap - framtid - folkbibliotek (KUFF) som under en 5-årsperiod utvecklar de västsvenska folkbiblioteken till effektiva institutioner för utbildningsstöd.

Bakgrund

Folkbiblioteken har av tradition alltid befunnit sig i brytningsfältet mellan kultur och utbildning. Tonvikten i verksamheten har från tid till annan fokuserats på respektive områden beroende på aktuella samhällskrav. Bibliotekens struktur och innehåll har gett möjlighet till ett dynamiskt förändringsarbete och skapat förutsättningar för integration av nya idéer och nya verktyg i verksamheten.

Biblioteken har under 1900-talet byggts ut till ett idag decentraliserat och väletablerat nätverk i alla kommuner. Biblioteket ingår som en naturlig resurspunkt i den kommunala utbildningsstrukturen, där ungdomsskola, kommunal vuxenutbildning, högskola och inte minst lärcentra utgör andra viktiga delar. Biblioteken är en av hörnstenarna i det lokala folkbildningsarbetet - den öppna allmänna bildningsinstitutionen.

Framtidsstudier pekar mot ett samhälle där forskning, utbildning och kompetens blir de viktigaste "råvarorna" i en utveckling. Skapande av ny kunskap och förvärv av nya idéer blir centrala inslag i en strategi för ett samhälle som vill utmärkas av innovationsförmåga och utveckling. En av drivkrafterna i den pågående samhällsförändringen är informationsteknologin som har ett stort inflytande på arbetslivet och hela samhällsutvecklingen.

Grundfunktionen i biblioteksverksamheten är att samla, organisera, tolka och värdera information och göra denna strukturerade information tillgänglig för alla. Informationstekniken har gjort det möjligt för biblioteken att på ett nytt sätt kunna skraddarsy information riktad till olika målgrupper.

Den "nya ekonomins företag" som ständigt måste bevaka förändringar inom sina och angränsande marknader anställer idag bibliotekarier som omvärldsanalytiker eller informationsarkitekter. Dagens problem är inte informationsbrist, utan ett alltmer svårgenomträngligt överflöd av information. En tydlig roll för biblioteken är som navigatör i informationsfloden. En navigatörsroll som tar sin utgångspunkt i en väl etablerad yrkesroll.

Idag är en mycket stor del av besökarna på alla våra bibliotek studerande av olika kategorier. Ett tvärsnitt av barn och ungdomar, kunskapslyftare, högskolestudenter, komvuxelever och fritidsstudenter som jobbar deltid, är brukare av det lokala biblioteket. En växande grupp är de distansstuderande som gör sitt hemmabibliotek till studiebibliotek.

I vissa fall är upp till hälften av folkbibliotekets brukare studerande. Detta ställer stora krav på dynamik i verksamheten och på konkreta insatser för att förändra bibliotekens innehåll och arbetsformer i en riktning som svarar mot krav från den stora och heterogena studerandegruppen. Nya arbetsformer och metoder i kombination med ny teknik ger biblioteken goda möjligheter att ta ansvar för sin del av 2000-talets moderna folkbildningsarbete.

Sammanfattning

Bill-projekten fokuserar på det moderna folkbildningsarbetet. Projekten är en del av KuFF-programmet. Programmets mål är utveckla folkbiblioteken till moderna och effektiva institutioner för företagsstöd, informationsstöd och utbildningsstöd - till lokala kunskapscentra för studerande, företag och enskilda. Programmet genomförs i huvudsak i två geografiska områden - Dalsland och Mellansjöregionen. Programmet har också som särskilt syfte att skapa samverkan mellan områdena. För att förverkliga programmets mål genomförs under en 5-årsperiod en rad projekt i de två områdena.

Programmets innehåll och mål profilerar sig i fem grenar som är genomgående i alla projekt:

- *Nytt nätburet brukargränssnitt*
- *Nya digitala verktyg*
- *Förändrat mediaarbete*
- *Nya arbetsformer*
- *Nya yrkesroller för bibliotekarien*

De respektive grenarna utvecklas under programperioden med slutmålet att kvalificera folkbiblioteken för att möta kraven från ett expanderande kunskaps- och utbildningssamhälle. Programmet etablerar helt ny verksamhet vid de deltagande biblioteken såväl för urvals- och mediaarbetet som för de externa och interna arbetsformerna. Programmet etablerar också nya yrkesroller på folkbiblioteket - studiebibliotekarien som stöd till studerande på olika nivåer, men också den företagsstödjande bibliotekarien som arbetar med informationsinhämtning, sammanställning och publicering i direktsamverkan med lokala företag.

Programmet, som är unikt för svenska folkbibliotek, genomförs i hög grad av samverkan mellan bibliotek, företag utbildningsanordnare, övriga ABM-institutioner (arkiv, bibliotek, museer) och närliggande projekt i regionen. Konkret samverkan garanteras genom att resursgrupper organiseras kring de lokala biblioteken. Resursgrupperna byggs som virtuella och personliga nätverk med stöd av Internet eller annan lämplig teknik.

I utvecklingsprogrammet Kunskap – framtid – folkbibliotek samverkar bibliotekariens kompetens och traditionella yrkeskunskaper med nya källor, nya arbetsformer och nya verktyg.

Nätburet brukargränssnitt

Bibliotekets lokal är det normala gränssnittet i biblioteksarbetet. Bibliotekarien möter brukaren i en informationsdisk och använder sedan bibliotekets samling för att genomföra arbetsuppgiften. I Bill-projekten kompletteras det traditionella gränssnittet med ett digitalt. En kommunikationsstruktur över Internet upprättas mellan biblioteket och brukarna som är företagare, studenter eller enskilda. Kontakten mellan brukare och bibliotek upprätthålls genom kommunikation i båda riktningarna över näten. Brukaren ställer frågor och söker material från biblioteket. Bibliotekarien sammanställer material ur bibliotekets samlingar eller från nätet som publiceras och distribueras online. Bibliotekarien arbetar parallellt med det fysiska och det virtuella biblioteket som gränssnitt mot brukaren. Att besöka

biblioteket och dess resurser via bredband, Internet och mobiltelefon blir lika naturligt som det traditionella biblioteksbesöket .

Moderna kommunikationstekniker och traditionella möten kombineras till ett modernt brukargränssnitt för biblioteket.

Förändrat mediaarbete

I takt med att studier av olika slag blivit allt vanligare har de kommunala biblioteken fått en ny växande brukargrupp som ställer andra och nya krav på innehållet i bibliotekens samlingar. Det lokala biblioteket har en viktig roll i arbetet med litteratur- och informationsförsörjning till studerande. På samma sätt kräver modernt företagande en fortlöpande uppdatering av information. I Bill-projekten utvecklas biblioteken för att kunna ta ett ansvar inom det här områdena. Samlingar byggs upp på ett nytt sätt och nya arbetsmetoder etableras

Traditionellt står mediaarbete för bokinköp och hantering av böcker. I Bill-projekten vidgas begreppet mediaarbete till att omfatta betydligt mer. Här inkluderas också själva arbetet med de inköpta medierna - information, marknadsföring, distribution. Exempel på insatser som görs i projekten är: Mediainköp på efterfrågan; aktivt arbete med databaser; användarutbildning; kontaktarbete i och utanför biblioteket; handledning av företagare och studerande på nätet; personalutbildning/personalprojekt ; utveckling av biblioteks- och mediamiljön; uppbyggande och distribution av digitala dynamiska samlingar.

Bill-projektens syfte inom området nytt mediaarbete är att prova ut metoder för mediaurval och uppbyggnad av samlingar, som på ett bättre sätt än hittills motsvarar företagares och studenters krav.

Nya arbetsformer

Vid sidan av det digitala brukargränssnittet utvecklar Bill-projekten en organisation av resursgrupper mellan bibliotek och andra projektparter. Resursgrupperna byggs upp utifrån samverkan mellan de deltagande kommunbiblioteken i Dalsland respektive Mellansjöområdet. Till resursgrupperna knyts experter från högskola och näringsliv. Bakom sig som stöd har den enskilda bibliotekarien och det enskilda biblioteket sin resursgrupp som hålls samman via en kommunikationsstruktur på Internet. Samverkan upprättas också på tvärs mellan Dalsland och Mellansjöregionen.

Utöver resursgrupperna har det enskilda biblioteket stöd av de samverkande biblioteken i Nätverk för kunskap som är de västsvenska bibliotekens samordningssystem för media- och referensarbete (se www.bibl.vgregion.se/nfk/). Särskilda kontaktpunkter upprättas mellan resursgruppernas bibliotek och högskolor/utbildningsanordnare i regionen. Samverkan i resursgrupperna och mellan kontaktpunkterna sker med bredbandskommunikation och lämpliga Internetapplikationer som teknisk plattform.

Sammantaget byggs i programmet samverkansformer för biblioteken som gör dessa till en stark gemensam resurs för enskilda, företag och studenter i sin region.

Nya yrkesroller för bibliotekarien

I dagens folkbibliotek finns specialister av olika slag, flera med inriktning mot särskilda brukargrupper som barn, funktionshindrade m fl. Bill-projekten vill genom sin inriktning mot studerande av olika

kategorier introducera och permanenta en ny specialist på folkbiblioteken – studiebibliotekarien. En funktion som fokuserar sitt arbete mot studerande oavsett kategori och nivå. En bibliotekarie som med hjälp av arbetsformer som utvecklats i projekten tar ansvar för att samordna och utveckla bibliotekets insatser för studerande.

Vid sidan av studiebibliotekarien utvecklas i Bill-projekten personal till informationsspecialister med särskild inriktning mot företag. Informationsspecialisten arbetar också som handledare i informationssökning för särskilda grupper eller enskilda personer. En förändring av bibliotekariernas yrkesroller mot kvalificerade och spännande verksamhetsområden ger vid sidan av en högre kvalitet i biblioteksverksamheten också en bättre bas för framtida rekrytering av kvalificerad personal till alla bibliotek.

Genom programmet blir informationsspecialisten och studiebibliotekarien bestämda funktioner på biblioteket.

Digitala verktyg

I Bill-projekten är datorn det centrala verktyget, både vad gäller brukarkommunikation och arbetet i resursgrupperna. Datorn används idag på biblioteket för att sköta administrativa rutiner och för att söka information i digitala källor. I Bill-projekten används datorn också till produktion av eget digitalt material, kommunikation, uppbyggande av specialdesignade databaser och webbpublicering samt distribution av e-bild, e-ljud och e-text.

Vid sidan av datorn blir mobiltelefonen det andra viktiga redskapet i informationsförmedlingen mellan bibliotek och brukare. System för förmedling av meddelanden och annat digitalt material mellan bibliotek och brukarna erbjuds med hjälp av WAP-telefoni eller annan aktuell mobilteleteknik. Datakommunikationen mellan parterna sker via bredband. Minsta godtagbara standard för de deltagande biblioteken och övriga parter bör vara 2 mb/s. Projektet skall i resursgrupperna arbeta med realtidskommunikation över Internet med stöd av multicast.

I Bill-projekten utnyttjas aktuell Internet- och mobilteleteknik fullt ut. Redan gjorda investeringar i bredband för biblioteken utnyttjas genom projekten.

Se vidare:

www.bibl.vgregion.se/kuff/kuffprogrammet
www.bibl.vgregion.se/bill/index.htm

Bengt Källgren, projektledare
Regionbibliotek Västra Götaland
bengt.kallgren@hb.se
031/616564